

*Митна справа в Україні: теорія і практика : матер. міжнар. наук.-
практ. конф.-форуму випускників, курсантів, студентів та молодих
науковців. – Д.: АМСУ, 2008. – С. 239-242.*

ПРОБЛЕМА ТЕРМІНОЛОГІЇ ПРИ АТРИБУЦІЇ ХОЛОДНОЇ ЗБРОЇ.

В.В. Літвінов

(Академія митної служби України, м. Дніпропетровськ)

Функції контролю за переміщенням через кордон культурних цінностей покладена на Державну митну службу України. При цьому необхідно згадати, що у вітчизняному законодавстві відсутня навіть згадка про “митну експертизу”. Іншими словами, митник не має права проводити експертизу предметів, які перевіряються на кордоні, але в той же час він повинен дати відповідь лише на декілька питань в кожному окремому випадку:

- назва виробу (в тому числі і твору мистецтва);
- ім'я автора;
- стиль та техніку виконання виробу;
- вік виробу;
- матеріали, з яких виготовлено виріб;
- розміри виробу;
- вартість виробу.

Для того, щоб встановити назву виробу та його належність до холодної зброї, треба визначити, що таке зброя. Зброя – це предмети та прилади, що конструктивно призначені для ураження живої чи іншої цілі та подання сигналів.

Але при встановленні назви зброї можуть виникнути проблеми завдяки низці обставин:

1. Необхідність проведення криміналістичної експертизи для встановлення належності предмета дослідження до зброї.

Предмети зброї – це перші предмети матеріальної культури в історії людства. Доречним буде зауваження, що саме завдяки зброї, як знаряддю праці, людина стала людиною в сучасному розумінні цього слова. Співпраця та співіснування людини і зброї триває багато тисячоліть. Тому немає нічого дивного в тому, що після того, як відпала потреба в повсякденному використанні зброї, людина почала створювати не функціональні копії зброї для прикрашення інтер'єрів. Повна експертиза холодної зброї є однією з найскладніших, тому що для експертизи будь-якого іншого виду культурних цінностей стандартних візуальних неруйнівних досліджень було б досить. Але ми маємо справу зі **ЗБРОЄЮ**, по відношенню до якої слід провести ще й криміналістичну експертизу.

Криміналістична експертиза дає відповідь на питання, які закладені в самому визначенні терміну “холодна зброя” у вітчизняному законодавстві. “Холодна зброя - предмети та пристрої, конструктивно призначені та за своїми властивостями придатні для неодноразового завдання шляхом безпосередньої дії тяжких (небезпечних для життя у момент спричинення) і смертельних тілесних пошкоджень, дія яких заснована на використанні м'язової сили людини”¹. Іншими словами, чи можна вважати предмет дослідження зброєю, чи він є його не функціональною копією. Належність до холодної зброї визначається за наявністю у предмета дослідження сукупності певних (криміналістичних) ознак:

- призначення для ураження цілі;
- придатність для неодноразового ураження цілі.

2. Відсутність загальноприйнятої класифікації зброї.

Ускладнює справу відсутність єдиної загальноприйнятої класифікації зброї та термінології. Кожна з існуючих класифікацій за словами Б.Г. Трубнікова, є допоміжною класифікацією, зручною лише для однієї конкретної галузі зброєзнавства. Більш того, лише археологічне та

---

¹ Методика криміналістичного дослідження зброї та конструктивно схожих з нею виробів. К., 1999, с. 2.

технічне зброєзнавства мають певні відпрацьовані класифікації. Але, коли мова йде про класифікацію археологічної зброї, слід враховувати, що це не класифікація, а розгорнута типологія².

3. Універсальність людської фантазії, здатної перетворити будь-який побутовий предмет в бойову зброю з оригінальною назвою. Слід зауважити, що в минулих століттях в якості зброї часто використовували побутові предмети, які, на перший погляд, були для цього зовсім не пристосовані. В якості приклада слід навести московського царя Івана Васильовича Грозного (1530-1584). З історичних джерел відомо, що він неодноразово використовував свій посох (як колючу зброю) та чотки (як ударну зброю) по відношенню до тих, хто потрапляв до нього в немилість.

Таким чином, предмет дослідження може бути знаряддям вбивства, але не мати статусу зброї. Яскравим прикладом чого є шанцевий інструмент, який неодноразово до цього часу використовується не за прямим призначенням, як під час бойових дій так і під час побутових сутичок.

Крім того, історія майже всіх країн світу знає чисельні приклади переробки побутових предметів в бойову зброю. Визначити їх назву майже неможливо, настільки вони самобутні та неповторні. Так серед зброї російських партизанських загонів Вітчизняної війни 1812 року та учасників чисельних селянських повстань можна зустріти “ошарашник”, “окочурник”, “пыряло”, “чехвост”, які характеризують принцип вражаючої дії цих пристроїв, але не дають уяви про їх зовнішній вигляд.

4. Наука про зброю носить інтернаціональний, а не національний характер. Завдяки чому одна назва може відноситись до конструктивно несхожих між собою предметів. Проблема термінології зброї та її складових частин залишається надзвичайно гострою. Справа в тому, що будь-який предмет дослідження може мати декілька назв не тільки в різних країнах (регіонах), але і у різних соціальних груп одного регіону. З іншого

---

² Трубников Б.Г. Полная энциклопедия: Оружие и вооружение всех времен и народов. Холодное оружие, метательное оружие, доспехи, огнестрельное оружие. Клейма СПб, НЕВА, М., ОЛМА-ПРЕСС, 2002, с. 552.

боку одне і те слово (словосполучення) в різних мовах може мати різне тлумачення. Для прикладу розглянемо вислів “ранкова зірка”. В англійській мові під цією назвою: “morning star” відомі булава, бойовий цеп та кістень, а в Німеччині та Швейцарії – “morgen stern” – варіант дворучної бойової палиці. В болгарську мову з кінця ХІХ ст. (поява в цій країні регулярної армії) увійшла команда: “На нож!” – аналог російської: “В штыки!” (“нож” в перекладі з болгарської “штик”).

5. Існування в будь-якій мові значної кількості термінів іншомовного походження частина яких перетворилась в сленг. Не слід забувати, що історія українського війська, зброєзнавства, тощо... формувалась під суттєвим впливом сусідніх держав та народів. Звідси і маса іншомовних слів та термінів, які просто не коректно зараз намагатись “вилучити з вживання” як фальшиві банкноти. І мова навіть не йде про сленг, який не підлягає перекладу. Так в певних колах українського середовища і досі активно використовують “бабочки”, “розочки”, “мочегоны”, “пики”, “перья”, “коротыши”, “колбасы”, “волыны”, “стволы”, тощо. Але, якщо Ви в зв’язку з останніми “мовознавчими тенденціями” спробуєте перекласти ці терміни державною мовою, то Вас просто ніхто не зрозуміє. Із російської та польської мов та історії в Україну прийшли слова “штык”, “штыковая атака”, “взять в штыки”, “поднять на штыки”. І якщо замість слова “штик” ми часто використовуємо термін “багнет”, то інші словосполучення ми або залишаємо без змін, або намагаємося довго і наполегливо займатись перекладом. Тому що і “штик” і “багнет” слова іншомовного походження відповідно польського та французького. А згідно правил мовознавства слова іншомовного походження, як і власні назви залишаються без змін. Прикладом цього правила, яке намагаються обійти вітчизняні спеціалісти, виступає історія терміна “ксіва” (“кітуба”). В перекладі з давньоєврейської мови (іврит) це означає документ, посвідчення. Так що навіть Ісус Христос, входячи в Сузькі ворота міста Єрусалима у Пальмову (Вербну) неділю, повинен був пред’явити варті

ксіву. Негативного відтінку цей термін набув наприкінці XIX ст., коли в одеському кримінальному середовищі з метою конспірації перейшли на іврит, яким не володіли агенти поліції. На сьогоднішній день, “ксіва” міцно увійшла в сленг правоохоронних органів та кримінального середовища.

6. Проведення на Україні мовної політики особами далекими від розуміння змінюваних ними термінів. Після 1991 року вітчизняні науковці та криміналісти під впливом певних внутрішньополітичних течій намагаються замінити всі слова іншомовного походження (зокрема у зброєзнавстві) українськими термінами³. Об’єктивний аналіз подібних “лінгвістичних пошуків” наносить справі більше шкоди ніж користі. Однією з причин подібного явища є та обставина, що за справу беруться не фахівці, а особи далекі від розуміння професійних термінів. Можна наводити багато прикладів з вже існуючих нісенітниць, але зупинюсь лише на одному. У сучасній вітчизняній літературі окремі автори та редактори намагаються замінити термін “черен” терміном “руків’я”. Але даруйте, черен це складова руків’я⁴. А складова частина, як відомо, ніколи не стане цілим виробом. І, нарешті, термін “руків’я” є скоріше побутовим ніж науковим.

7. І нарешті, з середини минулого століття в літературі та кінематографії популярним став жанр фантастики. Відповідно до сюжету герої цих історій можуть бути озброєні зброєю, яка існує лише в фантазії письменника, художника, режисера або продюсера. Це не становило б проблеми, як би прихильники подібної творчості не заповнили помітну частину на ринку художньої та колекційної зброї своєю продукцією, визначити назву якої можуть, вірогідно, тільки справжні прихильники подібної творчості

---

³ Методика криміналістичного дослідження зброї та конструктивно схожих з нею виробів. К., 1999, с. 2-12.

⁴ “Руків’я” складається з хвостовика, черена, гарди, дужок, ефеса, головки.

Підводячи підсумки дослідження, прийнято робити висновки та пропозиції. В нашому випадку вони невтішні. Відсутність навіть у криміналістів професійно зробленого без помилок словника термінів та бажання певної частини впливових “науковців” створити своє – “вітчизняне”, не враховуючи світового досвіду, здатне поставити хрест на справі. Враховуючи вищесказане, для уникнення подібних помилок автор пропонує, використовуючи терміни іншомовного походження, наводити їх мовою оригіналу, а поруч записувати переклад або українську транскрипцію. Подібний підхід був використаний автором в дослідженні: “Холодна зброя. Словник культурних цінностей та їх складових на допомогу митнику”.